

Я. Б. САМЧИНСЬКА

Херсонський державний університет

Т. А. КАЛІНСЬКА

Херсонський національний технічний університет

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АУДИТУ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

У статті досліджено методичні аспекти аудиту діяльності суб'єктів страхового бізнесу. Визначено об'єкти аудиторської перевірки, що є основою для вдосконалення системи методичного забезпечення аудиту страхових компаній. Наведено аудиторські докази та аудиторські процедури для вивчення правових основ діяльності страхових організацій і перевірки специфічних операцій та об'єктів бухгалтерського обліку, таких як страхові надходження, страхові виплати, страхові резерви, операції перестраховання. З позицій процесно-функціонального підходу та інтеграції наукових знань обґрунтовано правомірність і доцільність впровадження в практику аудиторської діяльності процесу надання аудиторських послуг з виконання погоджених процедур стосовно стратегічних засад функціонування страхових компаній.

Ключові слова: аудит, об'єкти, методика, погоджені процедури, стратегічні засади, страхові компанії.

Y. B. SAMCHYNKA

Kherson State University

T. A. KALINSKA

Kherson National Technical University

THE METHODOLOGICAL ASPECTS OF AUDIT OF INSURANCE COMPANIES

The objective of the research lies in the improvement of the methodological basis of audit of insurance companies and in the statement of development of its strategic aspects as perspective direction of audit activity in the insurance that will promote upgrading in audit and related services for satisfaction of necessities of external and internal users of information. The article deals with the research of the audit objects, which presents basis for optimization of methodological data ware system for audit of insurance companies. The audit proofs and audit procedures for the study of legal frameworks of insurance companies' activity and verification of specific operations and objects of accounting such as insurance receipts, insurance payments, insurance backlogs, operations of reinsurance have been presented. The legitimacy and expedience of introduction in practice of audit activity the assurance and related services in implementation of the concerted procedures in relation to strategic principles of insurance companies functioning are established from positions of the process-functional approach and integration of scientific knowledge.

Keywords: audit, objects, methodology, concerted procedures, strategic basis, insurance companies.

Вступ. В ринкових умовах господарювання збільшується роль страхування, як складової економічної системи та універсального методу створення страхового фонду, який найбільше відповідає інтересам і потребам підприємств та їх власників, широких верств населення, суспільства. За допомогою страхування нагромаджуються кошти, які можуть тривалий час використовуватися як інвестиційні або кредитні ресурси [1]. Страхування як гарант забезпечення фінансової стійкості господарюючих суб'єктів спрямоване на посилення страхового захисту майнових інтересів підприємств та організацій, що стимулює розвиток їх ділової активності, покращує інвестиційний клімат в державі та сприяє соціальній стабільності в суспільстві.

Постановка проблеми. Багаторічний досвід страхування довів, що воно є могутнім чинником позитивного впливу на економіку в цілому і на окремих її суб'єктів зокрема. Страхові компанії забезпечують безперервність та збалансованість суспільного виробництва, повноту й своєчасність відшкодування втрат від настання страхових випадків, залучають тимчасово вільні кошти страхового фонду до інвестиційної діяльності, за рахунок частини прибутку від страхових та інших господарських операцій збільшують доходи бюджету країни. Це значно актуалізує визначення шляхів удосконалення та функціональної активізації аудиту в сфері страхового бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Галузеві аспекти обліку, контролю та аудиту в страхових компаніях досліджено в роботах таких зарубіжних та вітчизняних вчених, як С.Н. Асабіна, А.Н. Ахметбеков, М.Т. Білуха, О.О. Гаманкова, Т.О. Гарматій, О.Д. Заруба, Т.А. Дубровіна, Е.Ф. Дюжиков, С.С. Осадець, В.С. Приходько, В.І. Рябікін, А.К. Солодов, В.П. Суйц, В.А. Сухов, Дж. Хемптон, А.Д. Шермет та ін.

У вітчизняних наукових дослідженнях надається пріоритет висвітленню передусім теоретичних основ, методології та методики обліку, а також використання окремих методів і контрольних процедур у сфері аудиту страхового бізнесу. При цьому залишаються невирішеними питання організації та системного методичного забезпечення аудиту страхових компаній, а також проблеми інтеграції контролю та стратегічного менеджменту в контексті виконання супутніх аудиторських послуг стосовно стратегічних засад функціонування суб'єктів страхового бізнесу.

Метою статті є удосконалення методичного забезпечення аудиту страхових компаній та обґрунтування розвитку його стратегічних аспектів як перспективного напрямку аудиторської діяльності в

сфері страхування, що сприятиме підвищення якості проведення аудиту і виконання супутніх аудиторських послуг для задоволення потреб зовнішніх і внутрішніх користувачів інформації про діяльність страхових організацій.

Основний матеріал дослідження. Зростання попиту на страхові послуги, тенденція консолідації страхових організацій, формування страхових груп і холдингів зумовлюють підвищення уваги до ефективності аудиту, як одного з методів захисту як прав споживачів страхових послуг, так і прав власників страхової компанії. Аудит повинен не тільки підтвердити в результаті об'єктивного контролю достовірність фінансової звітності, оцінити стан корпоративного управління, але й визначити несприятливі тенденції внутрішнього розвитку страхової компанії та умов зовнішнього середовища і розглянути можливі альтернативні рекомендації щодо їх подолання.

Особливості проведення аудиту страхових компаній обумовлені специфікою діяльності організацій страхової галузі, пов'язаною з економічними відносинами, що виникають в процесі здійснення операцій страхування, складною організаційною структурою страхових компаній, територіальною віддаленістю філіалів, наявністю мережі страхових агентів; законодавчими вимогами до страхового бізнесу в галузі права, бухгалтерського обліку, оподаткування та незалежного аудиторського контролю.

Розвиток вітчизняної аудиторської практики підтверджує наявність реального економічного, законодавчого і наукового підґрунтя для проведення аудиту в сфері страхового бізнесу України. В ході аудиту страхових компаній перевіряються як загальні питання, властиві діяльності юридичних осіб багатьох галузей господарства, так і специфічні операції, характерні тільки для страхових організацій [2]. Так, до загальних питань відносяться: перевірка операцій з основними засобами, товарно-матеріальними цінностями і нематеріальними активами; дотримання трудового законодавства та розрахунків з оплати праці; розрахунково-платіжних та касових операцій; розрахунків з дебіторами та кредиторами і ряду інших. Аудит вищезазначених операцій та розрахунків страхових організацій суттєво не відрізняється від аналогічних перевірок в інших сферах діяльності, так як суб'єкти господарювання керуються у своїй роботі одними і тими ж нормативними документами [3].

Специфічні риси аудиту страхових компаній обумовлені характерними особливостями страхової діяльності, до яких можна віднести спеціальне страхове законодавство, специфічний порядок ведення бухгалтерського обліку, складання звітності та визначення фінансових результатів, специфіку оподаткування, необхідність отримання ліцензій по кожному виду страхування, обов'язкове формування спеціальних резервів та заборону на виробничу, торгово-посередницьку та банківську діяльність [3].

Об'єктами аудиту страхових компаній є весь обсяг документації, звітності, інформації, що формується структурними підрозділами, відділами, страховими агентами в результаті здійснення фінансово-господарської діяльності страхової організації.

Система об'єктів аудиту діяльності страхових компаній, як комплекс взаємопов'язаних економічних, організаційних, інформаційних, технологічних та інших сторін функціонування суб'єктів страхового бізнесу, включає такі елементи:

1. Правове забезпечення діяльності страхової компанії (правомірність діяльності страхової компанії; відповідність діяльності страхової компанії установчим документам та вимогам законодавства).
2. Система внутрішнього контролю (система бухгалтерського обліку й пов'язані з нею інформаційні системи; контрольне середовище; методи контролю та їх моніторинг).
3. Бухгалтерський облік та звітність (розділи обліку, типові для всіх суб'єктів господарювання; специфічні розділи обліку, притаманні страховим компаніям; додаткові розділи обліку (перевірка емісії цінних паперів, валютних операцій); фінансова звітність з точки зору оцінки дотримання принципу безперервності діяльності страхової компанії).

Наведена система об'єктів аудиту, по-перше, служить підґрунтям для подальшого планування, в ході якого аудитор розробляє загальний план і програму аудиту; по-друге, забезпечує достатній рівень деталізації дослідження всіх суттєвих бізнес-процесів страхової компанії, ефективність проведення аудиторської перевірки і формування обґрунтованого аудиторського висновку; по-третє, дає змогу сформулювати систему методичного забезпечення аудиту страхових компаній шляхом розробки та удосконалення:

- методики аудиту страхових компаній з позицій юридично-правових аспектів їх діяльності;
- методики якісної оцінки стану внутрішнього контролю страхових компаній;
- методики аудиту специфічних операцій та об'єктів бухгалтерського обліку страхових компаній, таких як страхові надходження, страхові виплати, страхові резерви, операції перестрахування та ін.

Дослідження правових основ діяльності страхових компаній, як й інших об'єктів аудиту, здійснюється з метою задоволення потреб користувачів інформації, які мають бути впевнені в правомірності дій страхової компанії, реальності отримання дивідендів, прав на капітал та ін. Для реалізації цієї мети на даному етапі перевірки аудитор вивчає: документи, що підтверджують право на здійснення страхової діяльності та їх чинність; резидентність страхової компанії, відповідність видів страхування, дозволених ліцензіями, тим видам страхування, що здійснюються; повнота і своєчасність формування статутного капіталу; порядок створення відповідних страхових фондів та резервів; розміщення страхових резервів; договори страхування; інші об'єкти аудиту правових основ діяльності страхових компаній (табл. 1).

Перелік аудиторських процедур і аудиторські докази для дослідження правових основ діяльності страхових компаній

Аудиторські процедури	Аудиторські докази
Перевірка наявності документів, що підтверджують право на здійснення страхової діяльності, їх чинність	Засновницькі документи, статут, свідоцтво про державну реєстрацію, ліцензії на здійснення страхової діяльності
Перевірка того, що страхова компанія є резидентом України	Статут, свідоцтво про державну реєстрацію
Перевірка відповідності організаційно-правової форми страхової компанії законодавчим вимогам	Засновницькі документи, статут
Перевірка відповідності статутної діяльності страхової компанії Закону України „Про страхування”	Статут, засновницький договір, угоди про спільну діяльність
Відповідність реальних страхових операцій укладеним договорам по видам страхування, дозволених ліцензіями	Ліцензії на здійснення страхової діяльності, журнал договорів страхування, договори страхування
Наявність статутного капіталу, його повнота та розподіл між засновниками страхової компанії (чи задовольняються вимоги мінімального розміру статутного капіталу, чи сформовані граничні розміри внесків до статутного капіталу)	Статут, довідки банку, акти приймання-передачі майна, баланс, реєстри бухгалтерського обліку (сальдо рахунку 40 „Статутний капітал”, рахунку 67 „Розрахунки з учасниками”
Повнота створення страхових резервів	Рахунок бухгалтерського обліку 49 «Страхові резерви» та відповідні субрахунки, Наказ про організацію бухгалтерського обліку та облікову політику страхової компанії
Відповідність розміщення страхових резервів законодавчим вимогам	Дані аналітичного та синтетичного обліку на рахунку 49 «Страхові резерви»
Порядок розробки страховою компанією Правил страхування з кожного виду страхування. Додержання страховою компанією Правил страхування.	Правила страхування, договори страхування
Наявність, правильність складання, юридичне оформлення та облік договорів страхування	Правила страхування, журнал договорів страхування, договори страхування, страхові свідоцтва

Дослідження аудитором системи внутрішнього контролю страхових компаній проводиться з метою виявлення, виправлення та запобігання суттєвих помилок та відхилень облікової інформації, які можуть вплинути на показники фінансової звітності. При проведенні оцінки системи внутрішнього контролю страхової організації аудитор вивчає облікову політику; систему документообігу; технічні та програмні засоби автоматизації (бухгалтерське програмне забезпечення, алгоритми розрахунків, що виконує програмне забезпечення, систему комп'ютерної обробки даних); обмеження доступу сторонніх осіб до інформації; санкціонованість та обґрунтованість дій в системі обліку страхової компанії, їх відповідність законодавству; наявність та дотримання внутрішніх правил і документів, що регулюють права та відповідальність працівників страхової компанії; організаційну структуру, розподіл відповідальності та повноважень у контрольному середовищі; інші питання, що стосуються системи бухгалтерського обліку, контрольного середовища, методів контролю та їх моніторингу.

На ефективність системи внутрішнього контролю страхової компанії можуть вказувати такі основні ознаки:

- існуюча система внутрішнього контролю запобігає відображенню в обліку фіктивних фактів господарювання;
- внутрішній контроль не допускає відображення в обліку протизаконних фактів господарювання, забезпечує моніторинг змін в законодавстві;
- внутрішній контроль не допускає пропусків в облікових записах, забезпечуючи безперервність обліку;
- внутрішній контроль забезпечує своєчасне та у відповідному періоді відображення господарських операцій;
- система внутрішнього контролю не допускає відображення в обліку несанкціонованих та необґрунтованих фактів господарської діяльності, які могли б привести до зловживань та неефективного використання активів страхової організації;
- внутрішній контроль забезпечує оцінку господарських фактів у відповідності з принципами бухгалтерського обліку;
- внутрішній контроль забезпечує правильність записів фактів господарювання в первинних документах, їх систематизацію в облікових регістрах, відповідність Головнім книзі та звітності;

- внутрішній контроль забезпечує правильне відображення господарських операцій на рахунках бухгалтерського обліку та розкриття інформації у фінансовій звітності.

Особливості структури фінансового механізму страхової компанії потребують врахування аудитором специфіки окремих розділів обліку, властивих страховим організаціям. В табл. 2 наведено аудиторські процедури та аудиторські докази для перевірки специфічних об'єктів обліку діяльності страхових компаній.

Таблиця 2

Перелік аудиторських процедур і аудиторські докази для перевірки специфічних об'єктів обліку діяльності страхових компаній

Аудиторські процедури	Аудиторські докази
Перевірка обліку страхових надходжень: - правильності та повноти відображення в обліку страхових внесків; - правильності обчислення страхових премій; - аналітичного обліку договорів страхування; - відображення в обліку страхових платежів відповідно до початку дії договорів страхування; - достовірності відображення страхових надходжень у звітності.	Первинні документи з обліку страхових надходжень, договори страхування, правила страхування, журнал обліку договорів страхування, реєстри обліку по рахунках 36 "Розрахунки з покупцями та замовниками", 76 "Страхові платежі", 68 "Розрахунки за авансами отриманими", Звіт про доходи та витрати страховика.
Перевірка обліку страхових виплат: - правильності аналітичного обліку страхових виплат, їх обґрунтування; - правильності та повноти відображення в обліку страхових відшкодувань; - наявність підтверджувальних документів і відповідність нарахованих сум виплаченим; - достовірність відображення здійснених страхових виплат у Звіті про доходи та витрати страховика.	Первинні документи з обліку страхових виплат, договори страхування, правила страхування, журнал обліку збитків, реєстри обліку по рахунках 36 "Розрахунки з покупцями та замовниками", 76 "Страхові платежі", розрахункові відомості страхових виплат, Звіт про доходи та витрати страховика.
- перевірка правильності здійснення та своєчасності перерахування внесків у централізовані страхові резервні фонди; відрахувань в технічні резерви, інші, ніж резерви незароблених премій; - перевірка правильності визнання витрат страхової компанії, їх відображення в обліку та звітності.	Первинні документи з обліку витрат, журнал 5А, Звіт про доходи та витрати страховика.
Перевірка правильності обліку доходів: - визнання, класифікації доходів та їх оцінки; - відображення в обліку доходів від всіх видів діяльності страхової компанії.	Первинні документи з обліку доходів, журнал 6, Звіт про доходи і витрати страховика, Примітки до річної фінансової звітності
Перевірка правильності формування та обліку страхових резервів: - напрямків розміщення страхових резервів згідно законодавчо встановлених вимог; - відображення розміщення страхових резервів на рахунках бухгалтерського обліку; - ведення аналітичного обліку джерел, за рахунок яких здійснено вкладення коштів страхової компанії по об'єктах і строках; - дотримання страховою компанією принципу диверсифікованості, поворотності, прибутковості, ліквідності при розміщенні страхових резервів; - достовірності даних, відображених у Звіті про розміщення страхових резервів.	Реєстри аналітичного обліку по рахунку 49 "Страхові резерви", документи, що підтверджують розміщення страхових резервів, Звіт про розміщення страхових резервів, Баланс, пояснювальна записка до звітних даних страхової компанії.
Перевірка правильності обліку операцій перестрахування: - аналітичного обліку рахунків перестрахування - відповідності бухгалтерського і податкового обліку операцій перестрахування чинному законодавству.	Документи, угоди, договори по операціях перестрахування, оборотно-сальдова відомість, пояснювальна записка до звітних даних страхової компанії.

Підтвердження аудитором достовірності даних фінансової звітності страхових організацій по суті відображає минулі події, тобто констатацію фактів, на які вже не можливо вплинути, в той час як для підвищення ефективності функціонування сучасних страхових компаній потрібна об'єктивна комплексна оцінка їх діяльності на перспективу на основі аналізу фінансової інформації, яка не є виключно історичною. Це потребує функціональної активізації аудиту в напрямі надання експертно-прогностичних, аналітичних і консультативних послуг, що знижують інформаційний ризик користувачів інформації про діяльність суб'єктів страхового бізнесу. Отже, сучасний стан розвитку страхового ринку вимагає формування нових науково-методологічних підходів до розуміння функціонування страхових компаній як відкритих систем, у тому числі через визначення специфіки діяльності страховиків, надання ними якісних конкурентоспроможних послуг та вирішення стратегічних і тактичних завдань страхових організацій [4].

В одержанні результатів оцінки ефективності діяльності суб'єктів страхового бізнесу та реалізації стратегії їх подальшого розвитку, яка враховує фактори середовища (внутрішнього і зовнішнього), зацікавлені не тільки теперішні (внутрішні та зовнішні), але й стратегічні (потенційні) користувачі

інформації – клієнти, акціонери, інвестори, партнери по господарських зв'язках, які на даний момент не охоплені діяльністю страховика, але в перспективі являють собою джерело реалізації потенційних можливостей страхової компанії, оскільки з ними можливо здійснювати прибуткову співпрацю в майбутньому. Стратегічні (потенційні) користувачі інформації ще не співпрацюють з певною страховою організацією, а лише знаходяться в процесі прийняття такого рішення, тому вони потребують підтвердження аудитором можливості майбутньої безперервної діяльності страхової компанії, що базується на результатах виконання певних аналітичних процедур, спрямованих на оцінку прогностичної інформації про перспективний фінансовий стан, рівень надійності та конкурентоспроможності страхової організації на ринку страхових послуг. Такі користувачі інформації зацікавлені в одержанні результатів оцінки стратегії розвитку страхової компанії, що передбачає визначення її сильних і слабких сторін, зовнішніх можливостей і загроз, конкурентних позицій, обґрунтування стратегії надання страхових послуг (гнучкі тарифи, вигідні умови страхування, якісний сервіс, розширення видів страхових послуг і напрямків страхової діяльності і т.п.), фінансової стратегії тощо [5]. Отже, підвищення конкурентоспроможності та ринкової привабливості страхової компанії потребує впровадження та реалізації нового напрямку аудиторської діяльності в сфері страхування – надання аудиторських послуг з виконання погоджених процедур стосовно стратегічних засад функціонування страхових компаній.

Характеристика будь-якого процесу дослідження окремих аспектів діяльності суб'єктів господарювання потребує визначення його мети, завдань, предмету, об'єктів, прийомів, результатів тощо. Основні характеристики процесу надання аудиторських послуг з виконання погоджених процедур стосовно стратегічних засад функціонування страхових компаній представлено в табл. 3.

Таблиця 3

Основні характеристики процесу надання аудиторських послуг з виконання погоджених процедур стосовно стратегічних засад функціонування страхових компаній

Складові методичного комплексу аудиторських послуг	Характеристика
Функція	Консультаційно-рекомендаційна
Мета	Комплексна оцінка ефективності діяльності страхової компанії та визначення відхилень при реалізації стратегії; своєчасне виявлення нових можливостей, погроз, ризиків і структурних змін в зовнішньому і внутрішньому бізнес-середовищі страхової організації.
Завдання	- ідентифікація поточної та запланованої стратегії; - аналіз відхилень між запланованою та наявною стратегією; - аналіз відповідності діяльності бізнес-одиниць страхової компанії (філій, представництв) базовій стратегії; - виявлення критичних недоліків та проблемних місць в стратегії, що реалізується; - розробка рекомендацій для прийняття рішень по результатам аудиту.
Предмет	Фінансова та не фінансова інформація, яка формує систему стратегічного менеджменту страхової компанії в частині, що відповідає за її стратегічне мислення, фінансове та стратегічне планування, ключові бізнес-процеси, а також систему управління.
Об'єкти	Стратегічне мислення, що включає: - стратегію (фінансову, маркетингову, кадрову, інноваційну); - бажану поведінку (переконання та культуру страхової компанії, визначені не лише на основі її стратегії, але й цінностей, цілей, принципів ведення бізнесу, бізнес-етики, традицій та структури).
Етапи	- оцінка та аналіз місця страхової компанії на страховому ринку; - вивчення макросередовища та задач страхової компанії; - оцінка організації бізнес-процесів; - оцінка ефективності системи управління; - оцінка бажаної поведінки, визначеної страховою компанією; - оцінка фінансової, кадрової, маркетингової та інноваційної стратегії; - аналіз отриманих даних, висловлення судження аудитора і розробка заходів щодо трансформації поточної ситуації; - контроль за подальшою реалізацією обраної стратегії страхової компанії.
Прийоми	- оцінка та аналіз поточної ситуації; - планування дій; - реалізація дій; - контроль за виконанням дій.
Результати	- висновки про відповідність стратегії бізнес-середовищу, яке існує на даний момент, і яке прогнозується; - рекомендації щодо ефективного довгострокового розвитку, посилення конкурентних позицій страхової компанії та оптимізації її стратегії.

Стратегічне управління передбачає, що компанія визначає свої ключові позиції на перспективу залежно від пріоритетності цілей. В цій системі виконання аудитором погоджених процедур стосовно

стратегічних засад функціонування страхових компаній виступає складовою частиною процесу стратегічного менеджменту та стратегічного планування, оскільки охоплює збір, перевірку та аналіз управлінської інформації, що включає відомості, які використовуються для розробки стратегії бізнесу та конкретних цілей [6, 7].

Отже, правомірність і доцільність надання аудиторських послуг з виконання погоджених процедур стосовно стратегічних засад функціонування страхових компаній в науковій і практичній площинах обґрунтовується застосуванням різних наукових підходів. Так, з позицій інтеграції наукових знань виконання погоджених процедур стосовно стратегічних засад функціонування страхових компаній постає як особливий метод контролю, що з'явився в результаті інтеграції методів системи фінансово-господарського контролю, аудиту та стратегічного менеджменту [8]. З позицій процесно-функціонального підходу – це засіб функціональної активізації аудиту, який дає змогу не лише об'єктивно оцінити реальну ситуацію в страховій компанії, ресурсну складову стратегічних планів та програм, але й забезпечити їх контрольованість та керованість.

Висновки. На думку авторів, проведення подальших досліджень з питань удосконалення системи методичного забезпечення аудиту страхових компаній і розвитку його стратегічних аспектів у контексті виконання супутніх аудиторських послуг стосовно стратегічних засад функціонування страхових організацій має бути орієнтовано на оптимізацію методики аудиту за критерієм «витрати / результати» та інтеграцію інтересів суб'єктів страхового бізнесу і суб'єктів аудиторської діяльності (аудиторських фірм, аудиторів).

З позицій інтересів страхових компаній доповнення традиційного аудиту такими елементами, як аналіз стратегічних планів страхової організації, оцінка причин, що стримують її розвиток, виявлення нових можливостей, розробка рекомендацій щодо оптимізації стратегії та зміцнення фінансового стану в динамічному середовищі функціонування, дозволить отримати інформацію, яку можна використати в майбутній діяльності для ефективного довгострокового розвитку і посилення конкурентних позицій на ринку страхових послуг. З іншої сторони, що стосується інтересів основних суб'єктів аудиторської діяльності, удосконалення організаційно-методичного механізму проведення аудиту страхових компаній, оптимізація аудиторських процедур при дослідженні відповідних об'єктів аудиту, запровадження в аудиторську практику такого виду супутніх аудиторських послуг, як виконання погоджених процедур стосовно стратегічних засад функціонування страхових компаній, дасть змогу розширити спектр робіт, що виконуються аудиторами, забезпечити створення нових конкурентних переваг і підвищення клієнтської привабливості аудиторських фірм на ринку експертних та консультативних послуг, що сприятиме більш повному використанню потенціалу інституту аудиту.

Література

1. Негрей М.В. Оптимізація управління діяльністю страхових компаній / М.В. Негрей, О.І. Муравська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 3. Т.1: Економічні науки. – С. 90–93.
2. Милітинська Л.В. Організація зовнішнього аудиту страхових компаній / Л.В. Милітинська, О.О. Разборська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/29_DWS_2011/Economics/7_95577.doc.htm
3. Гарматій Т.О. Облік та аудит в страхових компаніях : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Т.О. Гарматій. – Тернопіль : ТАНГ, 2004. – 182 с.
4. Терещенко Т.Є. Управління якістю страхової послуги / Т.Є. Терещенко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 3. Т.1: Економічні науки. – С. 75–78.
5. Федорова Я.Б. Інформаційна функція аудиту діяльності суб'єктів страхового бізнесу / Т.А. Калінська, Я.Б. Федорова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2006. – № 6. Т.1: Економічні науки. – С. 134–137.
6. Самчинська Я.Б. Інформаційно-нормативне забезпечення супутніх аудиторських послуг з виконання погоджених процедур / Я.Б. Самчинська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2012. – № 6. Т.1: Економічні науки. – С. 96–100.
7. Максимова В.Ф. Аудиторські послуги у призмі управління компаніями / В.Ф. Максимова, Я.Б. Федорова // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету ; за ред. М.І. Бахмата. – Кам'янець-Подільський, 2009. – С. 469–474.
8. Самчинська Я.Б. Управління інформаційними технологіями – критичний бізнес-процес компаній / Я.Б. Самчинська // Актуальні проблеми економіки. – Київ, 2012. – Вип. 128. № 2. – С. 296–300.

References

1. Nehrey M.V., Muravska O.I. Optyimizaciya upravlinnya diyalnistyu strahovih kompaniy. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universitetu. Economical science. Khmelnytsky. 2011. Issue 3. Part 1. pp. 90-93.
2. Myliatynska L.V., Razborska O.O. Orhanizaciya zovnishnoho audytu strahovih kompaniy URL: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2011/Economics/7_95577.doc.htm

3. Harmatiy T.O. Oblik ta audit v strahovih kompaniyah. Ternopil: TANG, 2004, 182 p.
4. Tereshchenko T. E. Upravlinni yakistju strahovoyi posluhy. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universitetu. Economical science. Khmelnytsky. 2011. Issue 3. Part 1. pp. 75-78.
5. Kalinska T.A., Fedorova Y.B. Informaciyna funkciya auditu diyalnosti subyektiv strahovogo biznesu. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universitetu. Economical science. Khmelnytsky. 2006. Issue 6. Part 1. pp. 134-137.
6. Samchynska Y.B. Informaciyno-normatyvne zabezpechennia sputnih audytorskih posluh z vikonannia pohodzenih procedur. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universitetu. Economical science. Khmelnytsky. 2012. Issue 6. Part 1. pp. 96-100.
7. Maksimova V.F. Audytorski posluhy u pryvni upravlinnia kompaniyamy. Zbirnyk naukovih prats Podilskoho derzhavnoho ahrarno-technichnoho universitetu. Za red. M.I. Bahmata. Kamyanets-Podilskiy. 2009. pp.469-474.
8. Samchinska Y.B. Information technologies management as a critical business process of companies. Actual Problems of Economics. Aktualni Problemi Ekonomiki. Feb 2012, Vol. 128 Issue 2, pp. 296-300.

Надійшла 21.02.2014; рецензент: д. е. н. Сарапіна О. А.